

Andaházi Szeghy Viktor:

A magyar királyi I. gyorshadtest 1941. évi ukrajnai hadműveletei

-Szerzői ismertető-

1. A tudományos probléma megfogalmazása

Disszertációmban a magyar történelmi-hadtörténelmi kutatások során egy eddig kevés figyelmet kapott időszakot kívánok bemutatni, elemezni. Az értekezésem témájául választott 1941-es periódus a hadtörténelmünk meghatározó időszaka volt, hiszen Magyarország ekkor bocsátkozott bele a második világháború jelenkort is befolyásoló fősodrába, a Szovjetunió elleni német hadjáratba.

A tanulmányban részleteiben feltárt események előtörténetével a magyar történetírás sokat foglalkozott, a hatvanas évektől egészen napjainkig, gyakran egy-egy évfordulótól inspirálva. A Szovjetunió elleni magyar hadba lépést megelőző napokról, órákról kisebb könyvtárnyi irodalom született már, a kordokumentumok kritikai kiadásaitól a monografikus feldolgozásokig bezárólag. Sokan és igen bőven dokumentálva vizsgálták a hadüzenet nélküli magyar hadba lépés problémakörét. Ugyanakkor a harcoló csapatok keleti frontra történő kiküldését követő időszak, a gyorshadtest ukrajnai működése, a harcok lefolyása, a hadműveletek katonai tapasztalatainak hadszervezetben történő következményei eleddig még nem kerültek a történelmi vizsgálódás homlokterébe. A magyar hadtörténelemmel foglalkozó, azt feldolgozó szintézisek leginkább csak a „rend kedvéért”, egy-egy kisebb-nagyobb fejezetként jelenítik meg a gyorscsapatok szovjet fronton történt alkalmazását.

Fentiek miatt vált indokolttá egy a gyorshadtest és alárendelt alakulatainak keleti fronti működését bemutató összefoglalás elkészítése. Egy korábbi tanulmányomban már részletesen feldolgoztam a Szovjetunió elleni magyar támadás első periódusát, a Kárpát-csoport hadműveleteit, valamint megszálló tevékenységét. Mostani munkámban a Szovjetunióval szembeni hadiállapot beálltától, a gyorshadtest mozgósításától kezdődően a gyorsanmozgók kivonásáig bezárólag mutatom be az eseményeket.

2. Kutatási célok

A jelen értekezésben megvalósítani kívánt kutatási célok a következők:

- I. A magyar királyi I. gyorshadtest 1941. évi ukrajnai hadjáratának a mai kor követelményeinek megfelelő történeti bemutatása, egy új szintézis elkészítésével.
- II. A történeti események komplex, mikrotörténeti elemekkel kibővített ábrázolása a rendelkezésre álló levéltári és szakirodalmi anyagok, valamint eddig kevésbé használt tudósítások, visszaemlékezések lehetőség szerinti teljes vertikumának kritikai szintetizálásával.
- III. A hadi események értelmezése a hadműveletek során szövetséges alárendeltségben kapott feladatok és a hadászati-hadműveleti helyzet német és szovjet oldalról történő megközelítésével.
- IV. A gyorscsapatokkal, (korabeli terminológia szerint gyorsfegyvernemmel) kapcsolatos korabeli elképzelések/elvárások és a fegyvernemi együttműködés vizsgálata harcászati szinten, különös tekintettel a gépkocsizó és lovas alakulatokra.
- V. Bizonyítani, hogy a hadtörténelmi események több szempontú, objektív elemzése tanulságokkal szolgálhat a hadtudomány egyéb területeinek összefüggéseivel kapcsolatban.

3. Kutatási módszer

Kutatásom során legfőképpen a primer forrásokra támaszkodtam. Ezen belül is, jelen írás gerincét a Magyar Királyi Honvéd Vezérkar Főnökség hadműveleti osztályának napi jelentései adták, amelyek az eseményekhez képest a legfrissebben rögzített autentikus forrásoknak tekinthetők. A német alárendeltségben végrehajtott hadműveleti feladatok megértéséhez továbbá elengedhetetlen volt a német Dél Hadseregcsoport vonatkozó napi jelentéseinek áttekintése.

A korabeli történések értelmezésében kiemelkedő fontosságúak a szintén levéltárban őrzött kortárs tapasztalati összefoglalók.

Az értekezésem témájába vágó könyvészeti anyag tekintetében hadászati összefüggések szintjén elsődleges fontosságúnak bizonyultak a korszakkal kapcsolatos német levéltári forráskiadványok és dokumentum-gyűjtemények. Sajnos a párhuzamos szovjet források döntő részben még hiányoznak, vagy nehezen hozzáférhetőek, így e téren a kevés számú új és a nagyobb számú régebbi szovjet hadtörténeti összefoglalást, visszaemlékezést kellett használni.

Harcászati, hadműveleti szinten a kor cselekvőinek motivációját, döntési hátterét befolyásoló korabeli katonai szabályzatok megismerése, a hadműveletekről szóló értékelések, publikációk voltak kiemelkedő fontosságúak.

A feldolgozás életközeli részét képezik az eseményekben részt vett „kisemberek” visszaemlékezései, hadinaplói, amelyek a mikrotörténeti megközelítés szempontjából, és nem mellesleg a nagy események emberközpontú illusztrálásához voltak nélkülözhetetlenek.

4. Az elvégzett vizsgálat leírása

A tanulmány bevezető részében ismertetem a magyar gyorscsapatok szovjet hadszíntéri alkalmazását megelőző katonai-politikai helyzetet. E fejezetben mutatom be a Szovjetunió megtámadásának katonai előzményeit, a részt vevő magasabbegységek szervezési történetét.

A disszertáció legmarkánsabb részét az 1941-es keleti hadszíntéri események részletes ismertetése teszi ki. E fejezetben hadműveleti szakaszonként vizsgálom egyrészt a gyorscsapatok alkalmazásának hadműveleti körülményeit, másrészt a történéseken keresztül a gyorscsapatok szereplésének harcászati részleteire (üldöző harc, védelmi harc) is kitérek.

Külön fejezetet szenteltem a gyorshadtest alakulatainak hadműveleti területről való kivonásának. Ezt a harci alkalmazástól eltérő eseménysor indokolta. Itt nyílt lehetőség a szövetségi rendszeren belüli logisztikai kapcsolatok részletesebb kibontására.

A magyar csapatok 1941-es keleti hadszíntéri alkalmazásának történeti bemutatását követő fejezetben a kortárs résztvevők tapasztalati beszámolóira alapozva értékelem a gyorshadtest működését.

5. Új tudományos eredmények

- I. Levéltári forrásokra támaszkodva bemutattam a magyar királyi gyorshadtest 1941. évi ukrajnai hadműveleteinek lefolyását. Kiegészítve azokat a rendelkezésemre álló, lehetőség szerinti teljes könyvészeti anyaggal, ezek kritikai szintetizálásával.
- II. Az események ismertetésekor „szót kaptak” azok résztvevői is, kisebb, a hadműveleteket nem befolyásoló apróbb mozzanatok erejéig. A tisztek, altisztek, közkatonák életének egyes, szinte jelentéktelen eseményei tették lehetővé, hogy a térképvázlatokon nagy léptékben bemutatott, rohanó hadműveletekben megláthassuk az ember helyét a harcmezőn, átélhessük helyzetét. Ezért is tartottam fontosnak az ilyen mikrotörténeti „nyomelemek” beillesztését a nagy hadműveletek keretébe.
- III. A hadászati-hadműveleti helyzet szovjet és német oldalról történő párhuzamos elemzése a gyorshadtest hadműveletei értelmezésének megkönnyítésén túl egyéb következtetésre is lehetőséget adott. Rávilágított arra, hogy a szovjet és német hadvezetés akció-reakció elvére épülő cselekvéseinek – vagy éppen a hadiszerencsének – köszönhetően a magyar támadó köteléknek több alkalommal már csak a visszavonulóban levő utóvédekkel kellett megütköznie.
- IV. A harcselekmények bemutatásakor mind a lovas, mind a gépkocsizó alakulatok működését párhuzamosan szemléltettem, az együttműködési nehézségek jobb megértése érdeké-

ben. A fegyvernemi együttműködés az elemzés során a légi- és a szárazföldi alakulatok tekintetében kiegészült a haderőnemivel.

- V. A hadtörténelmi események több szempontú, objektív elemzése tanulságokkal szolgálhat a hadtudomány egyéb területeinek összefüggéseivel kapcsolatban is, kezdve a vezetéselmélettől a kommunikáción át a logisztikáig bezárólag. A logisztikai kapcsolatok szövetséges alárendeltségből adódó problémáinak bemutatása példa lehet a ma katonai vezetőinek is.

6. Jelen kutatás hasznosíthatósága

E közel hetven éve történt eseménysornak az aktualitása bizonyos nézőpontból továbbra is érvényes. A nem minden érdeklődést nélkülöző nemzetközi szövetség alárendeltségében, a hazától távol harcoló alakulatok működésének biztosítása jelentős logisztikai, katonadiplomáciai feladatot rótt a felelős vezetőkre. A viszonylag kis létszámú magyar alakulat ellátása, mozgatása, a légi- és a szárazföldi csapatok együttműködésének problematikája, a kapott, sokszor erőt meghaladó feladatok ellátásával kapcsolatos gondok minden heterogén katonai szövetség velejárói, korszaktól, ideológiától függetlenül. Ezek az összefüggések a ma stratégiáinak, ahogy a ma katonáinak a könnyű fegyverzetű, a kor fogalmával: „gyorsanmozgó” alakulatok alkalmazhatóságának és korlátainak harci példái tanulságul szolgálhatnak.